

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΡΕΥΝΗΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ ΑΝΚΑΘΙΣΤΗΤΗΣ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1951

Ο Δ' ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΗΣ ΛΕΣΧΗΣ

ΤΟΠΟΙ ΚΑΙ ΜΥΘΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ *

[Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΙΣΗΓΗΤΗ]

Ἐκείνη τὴν ἡμέραν ἐγένετο ἡμεῖς νὰ δημοσιεύονται στὶς σελίδες μας τ' ἀποτελέσματα τοῦ ἐτήσιου διαγωνισμοῦ τῆς «Ἑλληνικῆς Περιηγητικῆς Λέσχης». Τρία χρόνια στὴ σειρά, ἐδώσαμε τὶς εἰσηγήσεις τῶν κ.κ. Ἡλία Βενέζη, Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου καὶ Πέτρου Χάρη γιὰ τοὺς διαγωνισμοὺς τοῦ 1948, τοῦ 1949 καὶ τοῦ 1950. Τώρα, ἡ εἰσήγησις τοῦ κ. Ε. Π. Παπανούτσου, πού ἀκολουθεῖ, ἐξηγεῖ τί ἀπέδωσε ὁ ἴδιος διαγωνισμὸς στὸν τέταρτο χρόνο, τὸ 1951.

Η «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

Ἡ Περιηγητικὴ Λέσχη δὲν ξεχνάει πὼς εἶναι «ἑλληνικὴ», πὼς ἔχει ἐπομένως, πὼς ὀφείλει νὰ ἔχει σχέσεις μὲ τὸ πνεῦμα. Καὶ ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα πάντα ταυτίστηκε σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸ τόπο μὲ τὸ «Λόγος» (πού σημαίνει καὶ τὰ δυὸ μαζί: καὶ τὸ στοχασμὸ καὶ τὴν ἔκφρασί του), ἡ Λέσχη καὶ πρὸς τοῦ Λόγου τὴν καλλιέργεια ἔστρεψε τὴν προσοχὴ καὶ τὸ ζῶν ἐνδιαφέρον της. Ἀπ' αὐτὸ τὸ ἐνδιαφέρον ἐπήγαγε ἡ σκέψις γιὰ ἓνα διαγωνισμὸ ὁμιλιῶν στὸ ὑπαίθρο, συνδυασμένων πάντα μὲ μιὰν ἐκδρομὴν, πού θέμα θὰ εἶχαν τὴν περιγραφή, τὴν ἐρμηνείαν, τὸ ἐγκώμιον τοῦ λαμπροῦ καὶ ἀγαπημένου ἑλληνικοῦ τοπίου. Γιὰ τέταρτη φορὰ ἐγένετο ὁ διαγωνισμὸς τῆς Λέσχης μέσα στὸ 1951 τὸ ἀποτέλεσμά του ἔχω νὰ ἀνακοινώσω σήμερον, ἀπὸ μέρος τῆς κριτικῆς ἐπιτροπῆς πού ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς κυρίους Ἡλία Βενέζη, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο, Πέτρο Χάρη, Στέλιο Χιλιάδα καὶ μένα.

Ἄς τὸ εἰπῶ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς μὲ τὴν παρρησία καὶ τὴν εὐκρίνεια πού νομίζω ὅτι ἐπιβάλλονται σ' αὐτὲς τὶς περιστάσεις: ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν μπόρεσε νὰ μείνει ἱκανοποιημένη ἀπὸ τὴ συγκομιδὴ τοῦ ἐφετινοῦ διαγωνισμοῦ. Σὲ ἓνα πρᾶγμα δὲν γελάστηκε στὶς προβλέψεις της: στὴν ἀντίληψη ὅτι αὐτὴ τὴ φορὰ θὰ ἔπρεπε μὲ σαφήνεια νὰ καθοριστῆ θέμα τῶν ὁμιλιῶν τοῦ διαγωνισμοῦ ἢ παρουσίαση ὀνομαστῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων, ἔτσι ὥστε μαζί μὲ τὴν ἐπίσκεψί τους τὸ ἐκδρομικὸ μας κοινὸ νὰ ἀκούει ἀπὸ τὸν ὁμιλητὴ τὴν ἱστορίαν τοῦ καθενὸς καὶ τὸ μῦθον του. Ἡ ἰδέαν ἀποδείχθηκε ὀρθή: ἐφέτος οἱ ἐκδρομῆς πού συνοδεύονταν ἀπὸ ὁμιλίαν, δὲν παρουσίαζαν τὴν ἀτονὴν εἰκόνα πού μᾶς εἶχε βάλει ἄλλοτε σὲ μεγάλη ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὴ σκοπιμότητα τοῦ θεσμοῦ. Καὶ περισσότεροι ἀπὸ ἄλλοτε ἔλαβαν μέρος σ' αὐτὲς τὶς ἐκδρομῆς καὶ ὅλοι ἀκούσαν τοὺς

ὁμιλητῆς μας μὲ ἀδιάπτωτον ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὡς τὸ τέλος, ἀφοῦ ὅλοι φυσικὰ εἶχαν τὴν περιέργειαν νὰ πληροφορηθοῦν ὑπεύθυνα τὴ σημασίαν τοῦ τόπου πού πατοῦσαν τὰ χῶματά του.

Ἀπ' αὐτὴ λοιπὸν τὴν πλευρὰν, οἱ ὁμιλίαι μας εἶχαν ἐφέτος μεγαλύτερην ἐπιτυχίαν ἀπὸ τὰ δύο τουλάχιστον προηγούμενα χρόνια, τότε πού Ἐπιτροπὴ τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ Συμβούλιον τῆς Λέσχης εἶχαμε μὲ ἀνησυχίαν σημειώσει στὸ ἐκδρομικὸν μας κοινὸν μιὰν ἐκδηλῆ κάμψιν τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὶς διαλέξεις τοῦ ὑπαίθρου. Δυστυχῶς δὲν μπορούμε νὰ εἰπούμε ὅτι ἔχομε τὴν ἴδιαν ἐπιτυχίαν καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς πνευματικῆς προσφορᾶς. Θέματα στὴν προκήρυξιν εἶχαν ὀριστῆ πέντε μνημειακοὶ χῶροι, ὀνόματα σεβαστά, γεμάτα ἀπὸ σημασίαν καὶ συγκίνησην, ἀλλὰ καὶ τοπία ἐξοχῆς γραφικότητος. Δελφοί, Μυκῆναι, Ἐρέτρια, Σικυῶν, Ὁσίου Λουκάς. Νομίζαμε ὅτι τὸ ἐρέθισμα θὰ ἦταν ἰσχυρὸν καὶ ὅτι πολλοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ θὰ δοκίμαζαν τὶς δυνάμεις τους σ' αὐτὴ τὴν ὠραία προσπάθειαν νὰ ἐρμηνεύσουν μὲ τὸν προφορικὸν λόγον μερικὰς ἀπὸ τὶς πιὸ λαμπρὰς σελίδας τῆς ἱστορίας μας ὅπως ἐπιζοῦν ἀκόμη μέσα σὲ κάποιες θαυμαστὰς πτυχῆς τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Ὅμως τὰ πράγματα δὲν ἐδικαίωσαν τὶς προβλέψεις μας. Δέκα μόνο κείμενα ὑποβλήθησαν στὴν Ἐπιτροπὴν, ἐνῶ ἄλλα χρόνια περνοῦσαν τὶς τρεῖς δεκάδες οἱ ὑποψήφιοι. Καὶ ἀπ' αὐτὰ 3 γιὰ τοὺς Δελφοὺς, 3 γιὰ τὴν Ἐρέτριαν, 1 γιὰ τὶς Μυκῆνας, 1 γιὰ τὴν Σικυῶνα καὶ 2 μὲ θέματα ἔξω ἀπὸ ἐκεῖνα πού ὄριζε ἡ προκήρυξις. Ποσότης μικρὴ, ἀλλὰ καὶ ποιότης γιὰ τὴν ὁποῖαν δὲν νομίζομε ὅτι μπορούμε νὰ εἴμαστε ἐνθουσιασμένοι.

* Διαβάστηκε στὴν αἴθουσαν τῆς «Ἑλληνικῆς Περιηγητικῆς Λέσχης» τὸ Σάββατον 19 Νοεμβρίου.

* * *

Μήπως τάχα γι' αυτή την όχι ένθουσιαστική κρίση υπεύθυνοι δέν είναι οί διαγωνιζόμενοι, αλλά αυτοί που άπαρτίζουν την Κριτική Έπιτροπή; Μήπως δηλαδή έμείς οί κριτές είμαστε υπερβολικοί στις αξιώσεις μας και στα μέτρα μας άυστηροί; Για να παραμεριστεί κάθε αντίρρηση στο σημείο τουτο, άς έκθέσω με λίγα λόγια πώς είδαμε και πώς έξακολουθούμε να βλέπομε τις άρετές μιās καλής όμιλίας του τύπου εκείνων που προβλέπουν οι διαγωνισμοί της Περιηγητικής Λέσχης.

Ξέρομε, φυσικά, ότι ή Περιηγητική Λέσχη δέν είναι Σωματείο Λογοτεχνών και ότι οί διαγωνισμοί της δέν μπορούν να έχουν σκοπό άποκλειστικά και μόνο την προαγωγή της τέχνης του λόγου. Όμιλίες έζήτησε που να έκθέτουν με γνώση, ακρίβεια και σαφήνεια ένα άρχαιολογικό και ιστορικό θέμα προς άνθρωπους μιās κοινής μέσης παιδείας που πρέπει όμως όχι άπλως να ενημερωθούν πληροφοριακά, αλλά και να εύχαριστηθούν, ν' άκούσουν κάτι με χαρά, να συγκινηθούν. Σ' αυτό άκριβώς τό έντελώς λογικό αίτημα στηρίξαμε κ' έμείς τά κριτήριά μας. Δέν άπαιτήσαμε από τους διαγωνιζόμενους έπιστημονική πολυμάθεια και έμβρίθεια, αλλά γνώση τών γεγονότων. Γνώση άντλημένη από φερέγγυες πηγές, κοσκιτισμένη και ξεκαθαρισμένη με τρόπο που να δείχνει επίγνωση επιδιώξεων και εύθύνης, καθώς και ίκανότητα έπιλογής για να τονίζεται κάθε φορά τό σοβαρό, τό κύριο και καίριο, εκείνο που πρέπει να έξαίρεται για ν' άποκτήσει ό άκροατής άκριβή και όπωσδήποτε πλήρη αντίληψη του άντικειμένου που έρμηνεύεται.— Έπειτα ζητήσαμε σύνταξη της ύλης μεθοδική, καλοκαμωμένη, νοικοκυρεμένη, που να πείθει ότι έδω δουλεψε ένας μετρημένος και άσκημένος νοός· ότι δέν μαζεύτηκαν όπως-όπως τά ύλικά, ούτε σωριάστηκαν στην τύχη ή μιá ιδέα κοντά στην άλλη, αλλά προϋπήρξε ένα σχέδιο και σύμφωνα με αυτό μπήκε σειρά, άλληλουχία, τάξη στο περιεχόμενο, κ' έτσι τό σύνολο μπορεί να καυχιέται ότι είναι κάτι πνευματικά όργανωμένο που στέκεται στα πόδια του με έσωτερικήν ίσορροπία και αυτάρκεια.— Τέλος νομίσαμε ότι μπορούσαμε ν' αξιώσομε κάποια φροντίδα για τη μορφή του λόγου, για τη διατύπωση, την έκφραση τών νοημάτων. Άφου έπρόκειτο για λόγο που δέν θα διαβαζότανε από τυπωμένο κείμενο, αλλά θα άκουγότανε, έπρεπε να είναι καθάρος, σαφής, κομψός και προπάντων ζωντανός. Άλλιώτικα γράφομε για να μάς διαβάσουν και άλλιώτικα συνθέτομε τη φράση για να μάς άκούσουν. Όμιλία ζητούσαμε, όμαλή, καλοτονισμένη, εύχάριστη, που να μην έρεθίζει, να μην κουράζει, να μη φέρνει τόν κάματο, τη δυσφορία, την πλήξη, αλλά να

συγκινεί ήρεμα τόν άκροατή, να κρατεί ξυπνό τό ένδιαφέρον του, να τόν τέρπει.

Αυτές υπήρξαν οί άπαιτήσεις μας. Είναι υπερβολικές; Νομίζω όχι. Πάντως δέν είναι όσο φαίνονται άπλές. Εύκολα γράφονται αλλά δύσκολα ίκανοποιούνται. Ός προς την πρώτη λ.χ., τη συναγωγή και την έπιλογή του ύλικού, μόνον ό άμύητος θεωρεί άπλό πράγμα την έξεύρεση και τη χρησιμοποίηση τών βοηθημάτων. Για να ξεδιαλέξεις την πληροφορία που σου προσφέρεται, να την έλέγξεις και να την παραδεχτείς, πρέπει και μάθηση νάχεις πλούσια και κρίση και άσκηση μεγάλη. Έπειτα φυσικό ήταν να ζητήσομε από τους διαγωνιζόμενους όχι άπλως βιβλιακήν ενημέρωση άπάνω στο θέμα τους, αλλά και μιá προσωπικήν έμπειρία, μιá δική τους αντίληψη και σπουδή του τόπου και τών μνημείων που άποφάσισαν να έρμηνεύσουν, κάποιες έντυπώσεις άμεσες που θα έδιναν τό άναντικατάστατο και τόσο άπαραίτητο σ' αυτές τις περιστάσεις χρώμα του βιώματος, εκείνον τόν τόνο που θα έκανε πειστική την περιγραφή και την αφήγησή τους, που θα ζέσταινε και θα όμόρφαινε τό λόγο τους.

Και ή δεύτερη άπαίτηση, ή σύνταξη και τό νοικοκύρεμα του ύλικού, ή άρχιτεκτονική δηλ. έργασία που άπαιτείται και έδω, όπως σε κάθε πνευματική πράξη, για να παρουσιαστεί τό σύνολο έσωτερικά όργανωμένο, στερεό, άρμονικό, εύκολα δέν ίκανοποιείται. Ίδιαιτερες όμως δυσκολίες παρουσιάζει τό τρίτο αίτημα: ή σύνθεση μιās ζωντανής όμιλίας που θα έκφωνηθεί και θ' άκουστεί, δέν θα διαβαστεί. Θα φανεί περίεργο και όμως είναι άληθινό, ότι έμείς, ό πιο συζητητικός λαός του κόσμου, δέν ξέρομε να μιλήσομε σ' ένα συγκεντρωμένο κοινό. Ούτε την εύχέρεια έχομε να συναρμολογούμε με έτοιμότητα τις ιδέες μας και να τις διατυπώνομε άμέσως, χωρίς χειρόγραφο στα χέρια, ούτε τόν άπαιτούμενο κάθε φορά τόνο δίνομε στην όμιλία που έκφωνούμε. Οί περισσότεροι, λαμπροί «όμιλητές από χειρογράφου», στον αυτοσχεδιασμό χάνουν τά λόγια τους, μπερδεύουν τά νοήματά τους, δέν ξέρουν που να βάλουν τά πόδια και τά χέρια τους και γίνονται καταγέλαστοι με τη σύγχυση και την άμηχανία τους, όταν σηκώνονται άπροετοιμαστοι να ποϋν σε μιάν όμήγουρη κάτι «άπό στήθους». Έξ άλλου λιγοστοί και από τους καλούς άκόμη όμιλητές μας, έχουν καταλάβει ότι ό τόνος της άπαγγελίας πρέπει να είναι σύμφωνος με τό κλίμα, τις επιδιώξεις, τό «ήθος», θα έλεγα, της κάθε όμιλίας. Τους περισσότερους τους έχει ανεπανόρθωτα διάφθειρει ό στόμφος της πολιτικής δημηγορίας ή του πανηγυρικού λόγου και γίνονται άνυπόφοροι, όταν έκφωνούν την όμιλία τους, γιατί θυμίζουσαν διαρκώς «μπαλ-

κόνι» έκλογών με τις ρητορικές «κορώνες» τους. Άλλοι πάλι, επίσης από παρεξήγηση, διαβάζουν τό λόγο τους με λυρική, θά έλεγα, ευλάβεια, σά νάναι πεζό τραγούδι· τρυφερά, κλαυθμηριστά, μελαγχολικά... Ή καλή, όμως, όμιλία, του τύπου που ζητεί στους διαγωνισμούς της ή Λέσχη, πρέπει, νομίζουμε, νά είναι μιá ευχάριστη, όμαλή και ζωηρή causeurie, χωρίς στόμφο και ρητορικά πυροτεχνήματα, χωρίς άκόμη περιπάθεια και λυρικούς αναστεναγμούς. Λόγος φυσικός, καλά άρθρωμένος, ζωντανός. Στην κρίση μας, για την καλύτερη όμιλία έπαιξε και αυτός ο συντελεστής μεγάλο ρόλο· για τούτο άλλωστε περιμέναμε ν' άκούσουμε όλες τις προκριθείσες στο πρώτο ξεδιάλεγμα όμιλίες και ύστερα νά δώσουμε την ψήφο μας στην πιό έπιτυχημένη.

* * *

Σας μίλησα κάπως διεξοδικά για τά μέτρα και τά σταθμά μας, για νά δικαιολογήσω τις κρίσεις που θά έπακολουθήσουν. Ας έξετάσουμε τώρα τις όμιλίες που είχαμε νά κρίνουμε, χωριστά την καθεμιά, για νά ιδούμε κατά πόσο ανταποκρίθηκαν στις νόμιμες, κατά την ταπεινή μου γνώμη, απαιτήσεις της Έπιτροπής του διαγωνισμού.

Άπό τις 10 ύποχρεωθήκαμε ν' αποκλείσουμε δύο, τή μιá με τόν τίτλο «Αίτωλική Γη» και την άλλη με τίτλο «Χριστούγεννα στη Βοιωτία», γιατί δέν ήταν σύμφωνες με τούς όρους που έθετε ή Προκήρυξη του διαγωνισμού. Ή Προκήρυξη όριζε σαφώς τά θέματα, τά κείμενα όμως αυτά είχαν τό δικό τους διαλέξει και αναπτύξει, έπομένως δέν μπορούσαν νά ληφθούν ύπ' όψη. Όχι ίκανοποιητικό επίσης έκρίθηκε και τό μοναδικό σχέδιο όμιλίας που μάς ύποβλήθηκε για τή Σικυώνα: έδινε την έντύπωση συρραφής πληροφοριών, έξιστόρησης πραγμάτων με τρόπο μηχανικά άφηγηματικό, χωρίς προσπάθεια για πλάσιμο και σύνθεση τής ύλης και χωρίς κάποιον τόνο προσωπικής έμπειρίας. Έτσι ή έκλογή μας περιορίστηκε σέ τρία κείμενα με θέμα τούς Δελφούς, άλλα τρία γραμμένα για την Έρέτρια και ένα μοναδικό και τούτο, για τις Μυκήνες. Άπό τά τρία τών Δελφών ή προτίμησή μας έπεσε σ' εκείνο που έφερε τόν τίτλο: «Οί Δελφοί και τό αιώσιο ιστορικό τους μήνυμα. Θρύλος, Ίστορία, Ίδέα» και που όταν άποσφραγίστηκε ο σχετικός φάκελος είδαμε πώς είχε γραφεί από τόν κ. Δ. Σιατόπουλο. Οί άλλες δύο, ένω είχαν τό ένδιαφέρον τους, ύστερούσαν φανερά. Ή μιá με τόν τίτλο «Τό Μαντείο τών Δελφών» περιόριζε τό όπτικό της πεδίο στο Μαντείο και προσπαθούσε νά δώσει μιá σύμφωνη με τό όρθολογικό πνεύμα του καιρού μας έρμηνεία τών χρησιμών του. Έμοιαζε με ειδική μελέτη ή δοκίμιο, όχι με όμιλία προορισμένη νά

έκθέσει την ιστορία και τό μύθο του ίεροϋ Δελφικού χώρου στο σύνολό του. Ή άλλη πάλι με τόν τίτλο «Δελφοί» είπατε τω βασιλεί χαμαί πέσε Δαίδαλος αλλά κλπ.» ήταν λεπτομερέστατη περιγραφή τών Δελφών και πολύ πλούσιο σέ πληροφορίες κείμενο, αλλά είχε παραφορτωθεί με λεπτομέρειες, παρουσίαζε πολύ έλαττωματική όργάνωση τής ύλης και ύστερούσε στη διατύπωση τών ιδεών· ούτε φροντισμένη ούτε πάντοτε άψογη ήταν του λόγου ή μορφή. Άντίθετα ή πρώτη, του κ. Σιατόπουλου, είχε καθαρή σύνθεση, μορφή λογοτεχνικότερη από τις άλλες, τάξη και ακρίβεια στις πληροφορίες της. Έδειχνε άκόμη ότι ο συγγραφέας της ήταν ίκανός για ευρύτερες αναζητήσεις και πρωτότυπες ιστορικές παραστάσεις.

Άπό τις τρεις πάλι τής Έρέτριας προτιμήθηκε εκείνη που έφερε τόν τίτλο «Γνωριμία με την Έρέτρια» και που άνήκε, όπως είδαμε όταν άποσφραγίστηκε ο φάκελος, στον κ. Π. Σακκή. Άπό τις άλλες δύο ή μιá με τόν τίτλο «Τό χρονικόν της Έρέτριας» περιείχε αναφομοίωτες γνώσεις, πληροφορίες που δέν πολυβασανίστηκαν ούτε όργανώθηκαν με κάποιαν ιδιαίτερη έπιμέλεια, άλλ' άπλως μπήκαν στη σειρά μηχανικά, χωρίς φροντίδα νά διαχωριστούν και ν' απαλειφθούν από τό κύριο σώμα τά δευτερεύοντα και τά περιττά για τό σκοπό τής όμιλίας στοιχεία. Ή άλλη πάλι με τόν τίτλο «Έρέτρια» ένω ήταν καλογραμμένη, είχε παραφορτωθεί με λεπτομέρειες και χρωματισθεί μ' έναν ύπερβολικά συναισθηματικό τόνο που άδικούσε τό κείμενο· ή έντύπωση ήταν ότι από τόν συγγραφέα έλειπε ή αυστηρά κριτική έπισκόπηση τής εργασίας του· άφηνότανε πολύ στην εύκολία τών «κοινών τόπων». Άντίθετα ή πρώτη, του κ. Π. Σακκή, είχε βέβαια τά έλαττώματά της: κάπως χαλαρή όργάνωση τής ύλης, μακρές παρεκβάσεις και μιá διάθεση περίτεχνης φιλολογοκότητας, από τό άλλο μέρος όμως διακρινότανε μέσα σ' όλες γιατί έπιτέλους έδειχνε καθαρά ότι έδω ύπήρχε όχι άπλως ή σκονισμένη σοφία τών βιβλίων, άλλα και μιá προσωπική έμπειρία, μιá άμεση αντίληψη του τοπίου και τών μνημείων του.— Ή μοναδική τών Μυκηνών με τόν τίτλο «Μυκήνες» που, όταν άποσφραγίστηκε ο σχετικός φάκελος, είδαμε ότι είχε γραφεί από την κυρία Μαίρη Δαβαρούκα, άποφασίστηκε επίσης νά άκουστεί και νά συναγωνιστεί μαζί με τις άλλες δύο για τό όριστικό βραβείο· είχε κι' αυτή τά προσόντα της: άφηγηματική χάρη, ευχάριστη διατύπωση τών ιδεών, έπιμονή στα γραφικά στοιχεία τών μύθων κ' έλαφρά συγκινημένο λόγο.

Έτσι προκρίθηκαν για ν' άκουστούν στις έκδρομές τρεις μόνο: στους Δελφούς ή όμιλία του κ. Σιατόπουλου, στην Έρέ-

τρια ή όμιλία του κ. Σακκή και στις Μυκήνες ή όμιλία της κ. Δαβαρούκα. Τελικά ή Κριτική Έπιτροπή άφου άκουσε και τις τρεις ξεδιάλεξε τις δύο πρώτες (ή τρίτη μολούτι διαβάστηκε ζωηρά και ευχάριστα, έδειξε στο άκουσμα ότι ήταν κατά τό περιεχόμενο Ισχνότερη από τις άλλες). Και παρά την έλαφράν ύπεροχή που παρουσιάζει ή πρώτη, ή Έπιτροπή δέν βρήκε τή μεταξύ τους άπόσταση μεγάλη και έτσι όμόφωνα άποφάσισε νά εισηγηθεί στο Συμβούλιο της Λέσχης τή βράβευση και τών δύο με ίση κατανομή του χρηματικού έπάθλου. Η όμιλία του κ. Σιατόπουλου έχει φιλολογικότερη μορφή, ένα-δυό έπιτυχημένα εύρήματα και άπαγγέλθηκε συμπαθητικά, ήρεμα, στοχαστικά. Η όμιλία πάλι του κ. Σακκή διακρίνεται για τόν ζεστό προσωπικό της τόνο. Ο όμιλητής έχει ζήσει τό τοπίο της Έρέτριας, τό ξέρει καλά σαν έναν άγαπημένο, οικείο χώρο, και αυτό πρόσθεσε πολλά στην όμιλία του.

* * *

Γιά νά μη νομιστούν αυθαίρετες οι κρίσεις που έκφέρονται έδω, παραθέτω χαρακτηριστικά για τό ύφος της καθεμιάς άποσπάσματα.

α) Άπό τό κείμενο του κ. Δ. Σιατόπουλου, «Δελφοί»: «Γιά νά καταλάβουμε πλυότερα και σε κάποια συνάρτηση με τή σύγχρονη Ιστορία, τί ήταν οι Δελφοί για τόν Άρχαίο Κόσμο, άς πάρουμε μιá σύγχρονη Εύρωπαϊκή Πολιτεία με παγκόσμια κίνηση, άς τοποθετήσουμε μέσα σ' αυτήν τά περιφημότερα θέατρα, τά μεγαλειότερα Μουσεία, τους έπιβλητικότερους ναούς κι' εκεί, άς συγκεντρώσουμε ολάκερη τή μεταχριστιανική σκέψη και δραστηριότητα τών αίωνων. Άς τής έγείρουμε λαμπρά κτίρια που νά στεγάζουν όλη τή διακλάδωση του Όργανισμού Ένωμένων Έθνών, τό Διεθνές Δικαστήριο και τήν καθέδρα της Παγκόσμιας Έκκλησίας. Άς σκορπίσουμε μέσα σ' αυτήν τή μαρμαρίνη πολιτεία άγάλματα μεγαλοπρεπή και αναθήματα που νά παριστάνουν τή εύρεση του Τιμίλου Σταυρου από τόν Κωνσταντίνο και τήν Έλένη, τή νίκη του Ίουστινιανου κατά τών Βανδάλων, μιá μικρογραφία του Βυζαντινου Ιππόδρομου, τό πελώριο άγαλμα του Καρολομάγνου, μερικές ανάγλυφες σκηνές από τις Σταυροφορίες, τόν Ίωάννη τόν Άκτήμονα με τήν «Μάγκνα κάρτα»... Άς λαξέψουμε σε γρανίτη τήν παρθένα της Όρλεάνης ζωσμένη άπ' τις φλόγες και τόν Κωνσταντίνο τόν Παλαιολόγο στα τείχη της Βασιλεύουσας... Άς μικρογραφήσουμε σ' ένα σημείο κεντρικό τό ναό της Άγίας Σοφίας, τόν καθεδρικό ναό της Ρώμης, τό Άββαείο του Ούενσμίνστερ, έναν ούρανοξύστη της Ν. Υόρκης και τόν πύργο του Άϊφελ... Άς ύψώσουμε ανάμεσα σ' όλα τούτα τις μορφές του Χριστόφορου Κολόμβου πάνω στην «Σάν-

τα Μαρία», του Γουτεμβέργιου με τό πρώτο τυπογραφείο του, τις προσωπικότητες του Σαίκσπηρ και του Μιχαήλ Άγγελου, του Ντάντε και του Δομένικου Θεοτοκόπουλου, του Γκαίτε και του Σίλλερ, του Μπετόβεν, του Μπάχ και του Μόζαρτ, του Σολωμου, του Παλαμά και του Κίπλινγκ, του Πόε και του Μπαλζάκ και του Ντίκενς... Άς αναπαραστήσουμε, σε μάρμαρο λαμπρό, τήν άλωση της Βασιλίας και τήν έξοδο του Μεσολογίου... Άς άποκαλύψουμε τους άδριάντες του Έντισον και του Μαρκόνη... Άς ζωγραφίσουμε σ' ένα πελώριο ταμπλώ τήν συνάντηση, σ' ένα βαγόνι σιδηροδρόμου, του Φός με τους Βίντερλφεδ και Φόνγκίντελ, στο δάσος της Κομπιένης... Κι' άς προστέσουμε ύστερα, μέσα σ' αυτές τις Ιστορικές αναμνήσεις, ένα σκύλο του Άγίου Βερνάρδου, τήν ανάγλυφη αναπαράσταση μιáς λεμβοδρομίας, μιá κολυμβήτρια της Μάγκνης, μιáν έξόρμηση πάνω άπ' τά δίχτυα του θρυλικού τερματοφύλακα Ζαμόρα... Κι' άσφαλώς έτσι θάχουμε μιá πλήρη αναπαράσταση του τί έσήμαιναν οι Δελφοί για τόν Άρχαίο Κόσμο. Έκείνον τόν κόσμο που έζησε και δημιούργησε τό λαμπρό κομμάτι της Ιστορίας τό όποιο ξεκινάει άπό τήν κάθοδο τών Δωριέων και φτάνει ως τήν εμφάνιση του Χριστου με τήν καινούργια θρησκεία, καλύπτοντας έντεκα περίπου πυκνούς αιώνες γεγονότων και ιδεών.

Κάθε τι που αναφέραμε πιο πάνω σαν αναμνηστικό στολίδι της φανταστικής αυτής σύγχρονης Πολιτείας, είναι παράλληλο με κάτι άνάλογο που ύπήρχε στους Δελφούς.

Έδω έκτός από τό Ναό του Άπόλλωνα και τό Μαντείο ύπήρχε τό κτιριακό συγκρότημα του Άμφικτιονικού Συμβουλίου, ένα είδος σημερινού Όργανισμού Ένωμένων Έθνών, στο όποιο συμμετείχαν δώδεκα αντιπροσωπείες, ανάμεσα στις όποιες τών Δωριέων με ήγέτιδα τήν Σπάρτη, τών Ίώνων με ήγέτιδα τήν Άθήνα, τών Βοιωτών, τών Θεσσαλών, τών Φωκέων κλ... Έδω ύπήρχανε λαμπρά μνημεία τών θριάμβων του Μαραθώνα, της Σαλαμίνας και τών Πλαταιών, ύπήρχαν αναμνηστικά τών μαχών της Σφακτηρίας, τών Αίγος Ποταμών, τών Λεύκτρων και τών Συρακουσών, μνημεία και αναθήματα που αναφέρονται όχι μόνο στους κατά τών Βαρβάρων πολέμους του γένους, μά και στους έμφυλίους άκόμα. Έδω ύπήρχε ο περίφημος Ηνίοχος και οι Παγκρατισταί, σύμβολα τών άθλητικών άγώνων που τόσο τιμούσαν ιδιαίτερα οι άρχαίοι Έλληνες. Υπήρχαν άγάλματα της Φρόνης, της Λαίδας και της Ροδόπης, αναπαραστάσεις τών άθλων του Ηρακλή. Υπήρχε ο κολυμβητής με τήν παρθένα Συλλίδα που με φοβερή τρικυμία κολύπησε στο Άρτεμίσιο κ' έκοψε τά παλαμάρια τών Περσικών πλοίων τά όποια

Έτσι ξωκείλανε και ναυαγήσαν. Έδω γινόνταν τὰ περίφημα Πύθια, οί μεγαλόπρεπες θεατρικές κι' άθλητικές γιορτές. Έδω υπήρχε τὸ άγαλμα τής συμβολικής Χίμαιρας, τὸ μεγαλόπρεπο κτίριο τοῦ θησαυροῦ τῶν Ἀθηναίων, ὁ θησαυρὸς τῶν Κνιδίων, καθὼς και ἡ περίφημη Σφίγγα τής Νάξου. Έδω υπήρχε συγκεντρωμένο κάθε τι πού εἶχε νά ἐπιδείξη σέ ανάμνηση και σέ δόξα τὸ άρχαίο Γένος».

β) Ἀπό τὸ κείμενο τοῦ κ. Π. Σακκῆ «Ἐρέτρια»: «Ξεμπαρκάροντας στὸν τόπο αὐτὸ γιὰ πρώτη μου φορά, εἶχα σωρὸ τις άπορίες και τὰ έρωτήματα. Μιά φράση: «Ὁ ναὸς τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος» ἠχοῦσε μέσα μου διαρκῶς με κάποια μουσικότητα, πού σέ μιὰ στιγμή μ' ἔκανε νά καταφύγω στήν «πηγή», στὰ φῶτα ἑνὸς ντόπιου «μειρακίου», ἑνὸς περίπου δεκαοχτάρη έφηβου. Στεκόταν στήν αποβάθρα, χαζεύοντας τήν άφιξη τῶν ξένων.

— Κατὰ πού πέφτει ὁ ναὸς τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος; τὸν ρώτησα. Με κοίταξε άπορητικά, ψέλλισε τήν έρώτησή μου και βασάνισε τὴ μνήμη του.

— Ξέρω γώ; άπάντησε στὸ τέλος, κ' ἦταν σά νά άπαντοῦσε σ' ἕνα δύσκολο μαθηματικό πρόβλημα.

Καθὼς, ἔπειτα ἀπὸ λίγο, εἶχα ξεμακρύνει με τοὺς άλλους, σάν κάτι νά θυμήθηκε, με πλησίασε και εἶπε θριαμβευτικά:

— Κατάλαβα, θά λέτε γιὰ τ' άρχαία. Νά, ἐκεῖ πάνω.

Κ' ἔδειξε τὸν ανήφορο δεξιά. Τότε πήρα θάρρος.

— Οί πατεράδες σας φιάξανε ωραία πράματα ἔδω. Ἔ;...

— Ποιά; Τὰ σπίτια;

— Ὁχι, τ' άρχαία.

— Αὐτὰ δὲν τὰ φιάξανε οί πατεράδες μας, εἶπε. Οί πατεράδες μας ἦταν Ψαριανοί. Ὅταν καταστράφηκε τὸ νησί τους ἀπ' τοὺς Τούρκους, ἦρθαν νά μείνουν σ' αὐτὸ τὸ μέρος.

Μά τήν πίστη μου, δὲν εἶχε ἄδικο. Καλὰ σέ κάποιο χάρτη ἦταν σημειωμένα τὰ «Νέα Ψαρά». Στὰ 1824 τής Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης τὰ Ψαρά ἦταν θρήνος και ὀδυρμός. Οί Ψαριανοί αναγκάστηκαν νά ξεσπιτωθοῦν, ἔγιναν προσφυγιά, ἔφτασαν ἔδω φέρνοντας τ' άπομεινάρια τους, κορμιά και σερμαγιές, κ' ἔχτισαν αὐτὰ τὰ Νέα Ψαρά. Τὴ Νέα Ἐρέτρια, ὅπως θά τήν ἔλεγαν οί ντόπιοι ἢ και Ἀλέτρια, ὅπως τήν ἔχουν πολλά στόματα. Τότε τὸ λιμάνι τής άρχαίας Ἐρέτριας βρισκόταν σέ καλή κατάσταση. Ἀνατολικά του, ὁ μικρὸς μῶλος και ἡ νησίδα Πεζονήσι τὸ προστάτευαν ἀπὸ τὰ ρεύματα. Δυτικά, ὁ κυματοθραύστης σέ καμιά ἑξακοσαριά μέτρα μακρὸς ἀπ' τήν άκτή, ὅπου πρὶν πενήντα ἀκριβῶς χρόνια ἀπὸ σήμερα στήσανε ἕνα ναυτικό, κοκκινόχρωμο φανάρι, ὁρατὸ ἀπὸ ἔξη μίλλια, πού τ' άναμά του ὁμως δὲ γίνεταί ὅταν μαίνεται ἡ τρικυμία, γιὰτί

βάρκα δὲν μπορεῖ νά πλησιάσει ἐκεῖ. Οί Ψαριανοί σάν ἄνθρωποι τής θάλασσας πού ἦσαν, παραθαλάσσιο μέρος γύρευαν και διάλεξαν τὸν τόπο τοῦτο, κ' ἔδωσαν τήν τύχη τους μαζί του, αὐτοί οί ξεσπιτωμένοι σέ μιάν άπορφανισμένη γῆ. Ἡ γῆ βρῆκε τοὺς κατοίκους της. Οί Ψαριανοί τήν κατοικία τους.

Μίλαγα λοιπὸν μ' ἕναν Ψαριανὸ ἀπόγονο, και βλέποντάς τον πάνω σ' αὐτὴ τὴ γῆ, φανταζόμουν σά νάχα μπροστά μου ἑνσαρκωμένη τήν ἐπιμειξία τοῦ ἠρωϊκοῦ πνεύματος τής ὀλόμαυρης ράχης τῶν Ψαρῶν με τὸ πνεῦμα τῶν άλλων ἠρώων, τῶν ἑξακοσίων ὀπλιτῶν τής Ἐρέτριας, πού στίς Πλαταιές πρὶν 2430 χρόνια πετσόκοψαν Ἴνδους και Βακτριανούς».

* * *

Ἐχει ἐπικρατήσει ἡ συνήθεια μαζί με τήν ανακοίνωση τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἑνὸς νά διαβάζεται ἡ προκήρυξη τοῦ άλλου διαγωνισμοῦ. Ἔτσι λοιπὸν ἔπρεπε νά γίνε και σήμερα. Ἀλλά ἡ Ἐπιτροπή μας πού τὸ Διοικητικό Συμβούλιο τής Λέσχης τής κάνει τήν τιμὴ νά τὴ συμβουλευέται γιὰ τις καλλιτεχνικές, τις πνευματικές γενικά ἐκδηλώσεις τοῦ Σωματείου, συζήτησε πολὺ ἀπάνω στὸ θέμα τοῦτο και ὁμόφωνα ἔλαβε τήν ἀπόφαση νά μὴν εἰσηγηθῆ γιὰ τὸ 1952 τήν ἐπανάληψη τοῦ διαγωνισμοῦ Ὅμιλιῶν. Ὁ διαγωνισμὸς αὐτὸς ἔγινε τέσσερις συνεχῶς φορές μέσα στὰ τελευταία τέσσερα χρόνια και φαίνεται ὅτι, γιὰ τήν ὠρα τουλάχιστον, ἔδωσε ὅ,τι εἶχε νά δώσει. Κάποιος κάματος ἤδη παρουσιάζεται και κάποια άπροθυμία γιὰ συμμετοχὴ εἶναι φανερὴ. Φτάσαμε τάχα στὸ σημεῖο τοῦ κορεσμοῦ; Ἴσως ὄχι άκόμη πάντως μιὰ ἀνάπαυλα νομίζομε ὅτι εἶναι φρόνιμο νά γίνε, γιὰ νά διεγερθεῖ πάλι και ν' ἀναπτυχθεῖ ζωηρότερο και θερμότερο τὸ ἑνδιαφέρον.

Προτείνομε λοιπὸν νά μὴ προκηρυχθεῖ ὁ ἴδιος διαγωνισμὸς γιὰ τὸ 1952. Ἀλλά νά γίνε κάτι άλλο: νά ὀργανωθεῖ μέσα στίς αἴθουσες τής Περιηγητικῆς Λέσχης ἢ κάπου άλλου μιὰ σειρά διαλέξεων ἀπὸ δόκιμους ὀμιλητὲς πού νά κληθοῦν ν' ἀναπτύξουν θέματα σχετικὰ με τὴ φυσιολατρεία και εἰδικὰ με τήν ἀνάγκη νά γνωρίσομε ὄλοι και ν' αγαπήσομε τήν ὀμορφή ἑλληνική μας γῆ. Ἔτσι δὲν θά διακοπεῖ ἡ παράδοση πού ἄρχισε νά καθιερώνεται ἀπὸ τήν Περιηγητικὴ Λέσχη, ἡ θεραπεία δηλαδὴ τοῦ πνεύματος, και θά μᾶς δοθεῖ ἡ εὐκαιρία νά ἀκούσομε πάλι στίς συγκεντρώσεις μας νά ἀναλύει οἰκεία μας θέματα ὁ λόγος ὁ ἑλληνικός. Θά εἶναι μάλιστα δυνατόν τὰ κείμενα τῶν διαλέξεων πού θά γίνουν, νά τυπωθοῦν ἀπὸ τὴ Λέσχη και ν' ἀποτελέσουν ἕνα μικρὸ τεῦχος πού θά μποροῦν νά τ' ἀποκτήσουν και ὄσα μέλη της δὲν θά τις ἀκούσουν.

Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

